

4. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 31.10.2011 р. Справа № 2-6118/11. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21645618>

УДК 347.6(043.2)

Бистрицький О., студент магістратури,
Юридичний факультет,
Тернопільський національний
економічний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: Микитин В.І., к.ю.н.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ НЕДІЙСНОСТІ ШЛЮБУ

У галузі сімейного права науковці не дотримуються єдиної думки щодо юридичної природи недійсності шлюбу, відсутня також єдина правова концепція цього поняття. Це призводить до труднощів тлумачення норм сімейного права, недосконалої судової практики та, в кінцевому результаті, до руйнування сімейних відносин. Існує цілий ряд проблемних питань щодо визначення поняття недійсності шлюбу та врегулювання правовідносин щодо недійсності шлюбу. Тому сьогодні є вкрай важливим дослідження інституту недійсності шлюбу та врегулювання на законодавчому рівні питань, пов'язаних із визнанням шлюбу недійсним.

Цій проблематиці присвячені праці вітчизняних та закордонних вчених, а саме З.В. Ромовської, О.В. Дзери, М.М. Дякович, С.М. Лепех, Ю.О. Заїки, А. Загоровського, К. Кавеліна, Т.А. Кобзєвої, Л.Ю. Ковтунової, К. Манаєва, Є. Невзгодіної, В.М. Пчелінцевої, С.Я. Фурси, Ю.С. Червоного, В.А. Рясенцева, В.Ю. Євко, І.В. Жилінкової, О.В. Молдован, О.І. Сафончик, В.І. Борисової, І.В. Анопій, О.Ю. Бикової, І.Я. Верес, М.Б. Кравчик та ін.

Ще за Законами XII таблиць недійсним визнавали шлюб між родичами по прямій лінії, а також між тими родичами, з яких хоч би один належав до спільного предка першого ступеня споріднення. Аналогічні правила застосовувалися і до свійників. Крім викладених умов законності шлюбу висувалися ще деякі специфічні вимоги. Наприклад, провінційний магістрат не міг вступати в шлюб з громадянкою цієї провінції [1, с. 320].

Якщо проаналізувати розвиток сімейного законодавства у радянські часи, то відповідно до ст. 45 Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 р. шлюб міг бути визнаний недійсним у разі порушення

умов, встановлених статтями 15-17 цього Кодексу, а також у разі реєстрації шлюбу без наміру створити сім'ю (фіктивний шлюб). Визнання шлюбу недійсним відбувалося у судовому порядку. Відповідно до Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 р. шлюб не може бути визнаний недійсним, якщо на час розгляду судом справи відпали ті обставини, які в силу закону були перешкодою до його укладення. Шлюб вважається дійсним з моменту, коли відпали ці обставини. Шлюб, укладений до досягнення хоча б одним з подружжя шлюбного віку, також не може бути визнаний недійсним з цієї причини у разі вагітності дружини або народження дитини. Згідно зі ст. 47 Кодексу про шлюб та сім'ю України 1969 р. позов про визнання шлюбу недійсним може бути пред'явлений одним із подружжя, прокурором і особами, права яких порушені. Пред'являти позов про визнання шлюбу недійсним внаслідок недосягнення подружжям шлюбного віку вправі самі неповнолітні, їх батьки, органи опіки і піклування та прокурор. Позов про визнання недійсним шлюбу, який укладено особою, визнаною недієздатною внаслідок душевної хвороби чи недоумства, може бути пред'явлений особами, зазначеними в ч. 1 цієї статті, а також опікуном недієздатного та органами опіки і піклування [2, с. 109].

Звертаючись до європейського законодавства варто розрізняти припинення шлюбу та недійсність шлюбу. Недійсний шлюб не породжує жодних правових наслідків із моменту його виникнення, а із припиненням шлюбу правовідносини припиняються на майбутнє. І припиняється лише дійсний шлюб. В англійському законодавстві закріплена правова позиція, що шлюб припиняється лише через поведінку одного чи обох з подружжя, а за недійсності шлюб ліквідується через фундаментальні перешкоди для наявності такого шлюбу [3, с. 2].

Норми про недійсність шлюбу містяться в актах сімейного законодавства, в тому числі й у чинному СК України, процесуальний порядок визнання шлюбу недійсним передбачається у Цивільному процесуальному кодексі України, однак з окремих питань у судовій практиці щодо визнання шлюбу недійсним залишаються суперечності, зокрема і з питань підстав, за яких шлюб визнається недійсним, а також правових наслідків недійсності шлюбу. Так підставою недійсності шлюбу є порушення вимог, встановлених ст.ст. 22, 24–26 СК України, що визначають умови вступу в шлюб: наявність шлюбного віку, добровільність шлюбу, одношлюбність та відсутність споріднення між особами, яке виключає можливість укладення шлюбу. Однак таке визначення недійсного шлюбу (як шлюбу, укладеного на порушення вимог, встановлених ст.ст. 22,

24–26 СК України) не позбавлене недоліків. Зокрема, як зазначає А. Райчук, диспозиція ст. 38 СК України, яка передбачає зазначені підстави для визнання шлюбу недійсним, може бути доповнена такими підставами: відсутність наміру створення сім'ї і набуття прав та обов'язків подружжя (оскільки відповідно до ч. 2 ст. 40 СК України шлюб за наявності цієї підстави буде визнано фіктивним); при приховуванні відомостей про стан свого здоров'я одним із наречених, наслідком чого могло стати (стало) порушення фізичного або психічного здоров'я іншого нареченого чи їхніх нащадків (як зазначено у ч. 5 ст. 30 СК України, зазначена обставина може бути підставою для визнання шлюбу недійсним) [4, с. 103]. Зокрема, як зазначають В.І. Борисова, І.В. Жилінкова, недійсність шлюбу — це форма відмови держави від визнання укладеного шлюбу як юридично значущого акта, виражена в рішенні суду, винесеному в порядку цивільного судочинства у зв'язку з порушенням встановлених законом умов укладення шлюбу, що є за своєю суттю заходом захисту [5, с. 91]. Ю.С. Червоний під недійсним розуміє шлюб, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану за відсутності хоча б однієї з передбачених законом умов його укладення або за наявності принаймні однієї із встановлених законом перешкод до цього. Недійсний шлюб не породжує прав та обов'язків подружжя [6, с. 400].

Сьогодні саме сімейне право значною мірою залишилося поза межею інтеграційних процесів, головним чином завдяки так званому «культурному обмеженню» жодна інша галузь, значною мірою підкоряється звичаям, моральним та релігійним нормам, а тому дуже важко піддається змінам та гармонізації.

Більшість сімейних та цивільних кодексів зарубіжних держав передбачають, що шлюб визнається судом недійсним на таких підставах недійсності шлюбу, що передбачені в СК України.

Література

1. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима / пер. с пол. В.К. Ронина. Москва: Высш. шк., 1988. 496 с.
2. Верес І.Я. Недійсність шлюбу порівняльний аналіз СК України та сімейного законодавства зарубіжних держав. Право України. 2013. № 10. С. 108-111.
3. Борисова В. Шлюб, умови його дійсності та недійсність за законодавством України. Сучасні проблеми приватного права: зб. наук. праць, присвячених 80-й річниці з Дня народження Ярослави Миколаївни Шевченко. Відп. ред. Н.С. Кузнєцова, Р.О. Стефанчук Київ. Асоціація цивілістів України; Кам'янець-Подільський: Рута, 2012. С. 2.

4. Райчук А. Визнання шлюбу недійним: теорія та практика. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Юридичні науки. 2007. № 77–78. С. 102–105.

5. Сімейне право України. / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. 2-е вид. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 288 с.

6. Сімейне право України / за ред. Ю.С. Червоного. Київ. Істина, 2004. 400 с.

УДК 347 (477)(043.2)

Бігіч Ю.В., студент,
Юридичний факультет,
Національний авіаційний університет, м. Київ
Науковий керівник: Шуст Н.Б., д.с.н., професор

ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

Так, у процесі юридичного удосконалення законодавчої бази, нотаріат зазнав еволюційно послідовного удосконалення [3]. Це позитивно позначилося на їхній діяльності щодо забезпечення стабільності цивільного обороту, зниження навантаження на суддів завдяки зменшенню кількості суперечок про нікчемність та заперечність операцій, вирішення правових конфліктів без звернення до суду. Крім того, діяльність нотаріусів була гарантією не лише підвищення рівня правової освіти населення, а й дотримання режиму законності. На сьогодні в Україні нотаріат представлений системою органів і посадових осіб, на яких покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені чинним законодавством з метою надання їм юридичної вірогідності.

Вчинення нотаріальних дій – це особливий вид діяльності, яка за своїм правозастосовчим характером не залежить від її суб'єктивного складу. Тому поділ нотаріусів на державних та приватних обумовлений не характером їх обов'язків, а особливостями внутрішньої організації і фінансового забезпечення нотаріальної діяльності. Тобто, держава, встановлюючи вимогу про участь нотаріусів у певних видах відносин, визнає нотаріально оформлені документи та правовідносини, які виникають на їх підставі як законні, справжні і достовірні, а також забезпечує їх захист та реалізацію авторитетом держави і системою органів державного примусу. Тобто приватні і державні нотаріуси